

TLHAHLI YA KGWEBO LE TLHABOLLO YA BAABI

Mabapi le Tlhahli

Tlhahli ye e hlamilwe le go phatlalatšwa ke Khomišene ya Matlafatšoeconoming ya Babaso (“Khomišene ya B-BBEE”) ka nepo ya go fa tlhahlo ya ka fao Tlhabollo ya Dikgwebo le ya Baabi e swarwago ka gona ka gare ga Molawana wa Maitshwaro a Kaone wa B-BBEE (Melawana) yeo e hlagišitšwego go ya ka Molao wa B-BBEE.

Go bolelwa eng ka Tlhabollo ya Dikgwebo le ya Baabi?

Tlhabollo ya Dikgwebo (ED) le Tlhabollo ya Baabi (SD) ke ye nngwe ya dikarolo tše tharo tše di beilwego pele tša Lenanentlha la Matlafatšoeconoming ya Babaso ya Motheo wo o Nabilego (B-BBEE). Maikemišetšo ke go matlafatša bodiredi bja ka ntle bja selegae, go godiša mananeo a tlhabollo ya baabi ba ka mo nageng le go oketša thekgo ya ditšhelete go ya go ditheo tša bathobaso.

Ka go realo, setheo seo se lekantšwego (ME) se swanetše go fihlelela bonnyane bja ka fasana bja 40% go palomoka ya dintlha tše di abetšwego theko ya kgetho (40% ya dintlha tše 25), tlhabollo ya baabi (40% ya dintlha tše 10) le tlhabollo ya Kgwebo (40% ya 5 dintlha).

Se se ra gore setheo seo se lekantšwego se se theoše maemo seemong sa sona sa kakaretšo ya B-BBEE, se tla swanelwa ke go hwetša bonnyane dintlha tše 10 tša bodiredi bja ka ntle bjo bo kgethegilego, dintlha tše 4 go tlhabollo ya baabi le dintlha tše 2 go tlhabollo ya dikgwebo.

Ke mang yo a swanetšego go holega go tšwa go Tlhabollo ya Kgwebo le ya Baabi?

Dikgwebopotlana tše di sa Lefišwego Motšhelo (di-EME) (R10million le ka fase ga letseno la ngwaga ka ngwaga), le Dikgwebopotlana tša go le maswanedi (di-QSE) (letseno la ngwaga ka ngwaga la magareng ga R10 milione le R50 milione) tšeo bonnyane 51% e lego ya bathobaso goba bonyane 51% e lego basadi ba bathobaso bao ba šomišago kelelo ka molao.

Ditheo tše kgolo (tšeo di tšweletšago letseno la ngwaga ka ngwaga la R50 milione le go feta) le tšona di swanelega bjalo ka baholegi ba tlhabollo ya dikgwebo le baabi, ge fela di be di swanelega bjalo ka EME goba QSE ge di be di hlaolwa mathomong bakeng sa thekgo ya tlhabollo ya kgwebo le ya baabi mathomong. Go feta fao, setheo seo se lekantšwego se dumeletšwe fela go lemoga setheo sa kakaretšo bjalo ka moholegi sebaka sa mengwaga ye 5 fela, e sego go feta.

Tlhabollo ya Dikgwebo le ya Baabi ke eng?

Tona ya Kgwebišano, Intasteri le Phadišano, e ntšhitše Melawana ye e fapafapanego ya Melawana ya Maitshwaro a Kaone, tšeo di akaretšago Molawana wa kakaretšo, tšeo di šomago go mafapha ka moka ao a se nago melawana ye e itšego ya lekala yeo e dumeletšwego le go phatlalatšwa ka kuranteng ya mmušo ke Tona, gammogo le Molawana wa lekala, tšeo e swanetše go dirišwa mafapheng a maleba ao di dumeletšwego go wona go swana le kago, thoto, boeti, dinamelwa bj.bj.

Ka go ye nngwe le ye nngwe ya Melawana go na le dinepišo tše itšego tšeo di beilwego gore setheo seo se lekantšwego se obamele ka fase ga magoro a ED le SD a lenanentlha la tlhabollo ya kgwebo le ya baabi. Lenanentlhopho le le lego ka mo tlase le akaretša ditebanyo tše go ya ka mohuta wa Melawana:

Makala	Dintlha	Kgwebo ye Kgolo	Kgwebo ye Nnyane ya go ba le Maswanedi
Melawanakakare tšo	Tlhabollo ya Moabi	2% ya Poelo ye e šalago ka morago ga Motšhelo (NPAT)	1% ya NPAT

	ya go ba le Maswanedi Moabi	1% ya NPAT	1% NPAT
Molawana wa Lekala la Tšhireletšo	Tlhabollo ya Moabi	1% ya NPAT	1% ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Molawana wa Lekala la tša Matlotlo	Tlhabollo ya Moabi	1% ya NPAT	1% ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Molawana wa Lekala la MAC	Tlhabollo ya Moabi	2% ya NPAT	2% ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	3% ya NPAT	2% ya NPAT
Molawana wa Lekala la Thoto	Tlhabollo ya Moabi	2% ya NPAT	1% ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Molawana wa Lekala la Agri- BEE	Tlhabollo ya Baabi	(3% ya NPAT ya ngwaga wa 1 go ya go ngwaga wa 4) ka morago 2% ya NPAT	1% ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	1.5% ya NPAT	1.5% ya NPAT
Molawana wa Lekala la Kago	Tlhabollo ya Baabi	Borakotraka – 3% ya NPAT Di-BEP – 3% ya NPAT	Borakotraka – 3% ya NPAT Di-BEP – 3% ya NPAT
	Tlhabollo ya Kgwebo	Barakotraka – Ann. CSC 400 (C) Di-BEP – Ann. CSC 400 (C)	Barakotraka – Ann. CSC 400 (C) Di-BEP – Ann. CSC 400 (C)

Molawana wa Lekala la MAC	Tlhabollo ya Moabi	3 % ya NPAT	3 % ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	0.5 % ya NPAT	0.5 % ya NPAT
Molawana wa Lekala la MAC	Tlhabollo ya Moabi	2% ya NPAT	1% ya NPAT
	ya go ba le Maswanedi Moabi	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Melawana ya Lekala la dinamelwa (ditebanyo di bewa mabapi le lekala le lengwe le le lengwe)			
Molawana wa Lekala la ka fasana la Banamedi ba Dipese	Tlhabollo ya Kgwebo	Kgwebo ye Kgolo – 3% ya NPAT Dikgwebo tše Nnyane tša Go ba le maswanedi– 3% ya NPAT	
Molawana wa Lekala la ka fasana la Ditirelo tša Dipese	Tlhabollo ya Kgwebo	Kgwebo ye Kgolo – 3% ya NPAT Dikgwebo tše Nnyane tša Go ba le maswanedi– 3% ya NPAT	
Molawana wa Lekala la ka fasana La Banamedi ba Dipese	Tlhabollo ya Kgwebo	1% ya lenanetefo3% ya NPAT	
		Beng ba Dithekisi - 2% ya NPAT goba 0.3% ya	
Molawana wa Lekala la ka fasana la Dinamelwa tša Tsela	Tlhabollo ya Kgwebo	Kgwebo ye Kgolo – 3% ya NPAT Dikgwebo tše Nnyane tša Go ba le maswanedi– 2% ya NPAT	
Molawana wa Lekala la ka fasana la Setšhaba	Tlhabollo ya Kgwebo	DOT ya Bosetšhaba & Profense Mengwaga ye 3 Nepišo – 1% ya tšhomišo ya temogo Ditheo tša Setšhaba go akaretšwa di-SOE & Ditheo Tebanyo ya Mengwaga ye 3 – 3% ya NPAT goba 1 % ya tšhomišo ka boikgethelo	

Molawana wa Lekala la ka fasana la Dinamelwa tša Lewatleng le Intasteri ya Ditirelo la Banamedi ba Dipese	Tlhabollo ya Kgwebo	Kgwebo ye Kgolo – 3% ya NPAT Dikgwebo tše Nnyane tša Go ba le maswanedi– 2% ya NPAT
Molawana wa Lekala la ka fasana la Go fetišetša le Tiišetšo	Tlhabollo ya Kgwebo	Kgwebo ye Kgolo Peeletšo ka dikgwebong tše di laolwago ke Bathobaso – 3% ya NPAT Peeletšo ka dikgwebong tše di laolwago ke Basadi ba Bathobaso – 1.5% ya NPAT Dikgwebo tše Nnyane tša Go ba le maswanedi– 3% ya NPAT
Molawana wa Lekala la ka fasana la Diporo tša Pese	ya go ba le Maswanedi Moabi	Kgwebo ye Kgolo – 3% ya NPAT Dikgwebopotlana tše di nago le maswanedi - 1% ya NPAT
Molawana wa Lekala la ka fasana la wa Difofane tša ka nageng	Tlhabollo ya Kgwebo	Kgwebo ye Kgolo – 3% ya NPAT Dikgwebo tše Nnyane tša Go ba le maswanedi– 2% ya NPAT

Lenaneo la Melawana ka moka yeo e phatlaladitšwego ka kuranteng ya mmušo le hwetšagala mo wepsaeteng ya rena ya <https://www.bbbeeecommission.co.za/b-bbee-codes-of-good-practice> bakeng sa tshedimošo ka botlalo.

Mokgwa wa go hlaola baholegi ba Tlhabollo ya Dikgwebo le ya Baabi?

Moholegi wa SD ke setheo seo e lego karolo ya ketane ya kabo ya setheo seo se lekantšwego (go ra gore setheo seo se lekantšwego se ngwadišitšwe bjalo ka moabi go polokelo ya tshedimošo ya moabi wa setheo seo se lekantšwego), mola mohola wa ED a sa ngwadišwa dathapeising ya moabi wa setheo seo se lekantšwego.

Ge go laetšwa moholegi wa SD, setheo seo se lekantšwego se swanetše go lebelela bodiredi bja bona bja ka ntle, go laetša di-EME le di-QSE tše di lego gona tše di nago le mong wa bathobaso tše ba ka di thušago le go di hlabolla, gomme mabapi le moholegi

wa ED, setheo seo se lekantšwego se swanetše go laetša ditheo tšeo se ka di thušago le go hlabolla go ba karolo ya bona ya bodiredi bja ka ntle.

Tshepetšo ye e na le kholego ya mahlakore a mabedi go setheo seo se lekantšwego, e lego (i) go hlabolla moabi yo a ka botwago yo a lego gona le wa ka moso, le (ii) go hwetša dintlha tša tlaleletšo tša ponase ge moholegi wa ED a aloga go ba moabi. Se se tla thuša gape go fetoša lenanekabo la dithoto la setheo seo se lekantšwego le go nolofatša bao ba tsenago ba bafsa.

Bakeng sa bobedi boitšhupo bja moholegi wa ED le SD, setheo seo se lekantšwego se swanetše go sekaseka le go hlaola dinyakwa tša setheo sa moholegi gomme se tsene ka gare ga Tumelelano ya ED goba SD le setheo sa moholegi seo se laetšago gore ke thekgo efe yeo e tlogo fiwa. Tumelelano e swanetše go akaretša maikemišetšo ao a kwagalago, ditsenogare tše di tlogo pele, ditšhupetšo tše bohlokwa tša tshepedišo, le leano la phethagatšo le le kopana leo le nago le ditiragalo tše bohlokwa tšeo di hlalošitšwego gabotse.

Ke diabe dife tšeo setheo seo se lekantšwego se ka di dirago go baholegi ba ED le SD?

Ka fase ke mehuta ye e tlwaelegilego kudu ya diabe tšeo di-ME di ka tsenyago letsogo go Baholegi ba ED goba SD bao ba laeditšwego:

- (a) Diabe tša Ditšhelete tša thušo
- (b) Ditshenyagalelo tša thwii tšeo di dirilwego ke ME legatong la Setheo sa Baholegi, go fa mohlala go reka khomphutha ya Setheo sa Baholegi.
- (c) Diphokoletšo go tlaleletša go mokgwa wa kgwebo wo o tlwaelegilego.
- (d) Ditirelo tša seprofešenale tšeo di abjago ke ME go Setheo sa Baholegi ntle le ditshenyagalelo.
- (e) Ditshenyagalelo tšeo di dirilwego ke ME legatong la Setheo sa Baholegi, go fa mohlala go, abela Setheo sa Baholegi sekgoba sa khiri ya mahala.
- (f) Dikadimo ka dipeelano tše di holago.
- (g) Tefo ya pele ga nako ya moabi.

Phethagatšo ya Tlhabollo ya Dikgwebo le Baabi ka Banamodi

Go hlohleletša diabe tše tša dipeeletšo, setheo seo se lekantšwego go laetša dintlha tša sona tša ESD se dumeletšwe go lemoga ditefelo tše di dirilwego go moamegi yo a nago le maswanedi le maitemogelo a maleba le/goba monamodi go phethagatša maitapišo a tlhabollo ya dikgwebo le baabi legatong la sona.

Le ge go le bjalo, setheo seo se lekantšwego se ka se lemoge dintlha tša B-BBEE pele ga ge diabe di thongwa le go phethagatšwa ka mo go atlegilego bakeng sa go hola setheo seo se hlegago. Setheo seo se lekantšwego gape se dula se na le maikarabelo a go netefatša gore maithomelo a obamela dinyakwa go sa šetšwe gore a dirwa ka monamodi.

Godimo ga fao, setheo se se swanago sa moholegi se ka se lemogwe bakeng sa bobedi thekgo ya SD le ED ka nako e tee, ka ge se se tla feletša ka go bala gabedi mo go sa dumelelwago ke Molao wa B-BBEE. Se se bjalo gape, le maemong ao setheo seo se lekantšwego se phethagatšago maithomelo a ESD ntle le moamegi.

Ditokomane tše di nyakwago ke setheo sa netefatšo go hlatsela diabe tša Tlhabollo ya Kgwebo le ya Baabi

Ka go lemoga diabe tša ESD, setsebi/setheo sa netefatšo bjalo ka ge se laeditšwe ka pukung ya netefatšo yeo e ntšhitšwego ke dtic, e swanetše go diriša mokgwa wa netefatšo wo o latelago:

- (a) Netefatša maemo a B-BBEE a setheo sa kholego ka bohlatse bjo bo lekanego le bja maleba go swana le afidabiti ya boikano ya B-BBEE bj.bj.;
- (b) hwetša tiišetšo go tšwa go mokgatlo wo o hlegago gore o kgotsofaditše tlhalošo ya “bathobaso”;
- (c) Tumelelano ya ED goba SD magareng ga setheo seo se lekantšwego le kholego ya ED goba SD;
- (d) Bohlatse bja seabe go Kholego ya ED goba SD, go hlatsela thekgo ye e filwego (go fa mohlala, tšhupatefelo le bohlatse bja tefelo ya seabe); le
- (e) Lengwalo go tšwa go Moholegi wa ED goba SD leo le tiišetšago le go amogela boleng le mohuta wa thušo yeo e amogetšwego go tšwa go setheo seo se lekantšwego. Se se swanetše go dirwa fela ka morago ga ge thekgo e filwe e sego pele ga go hwetša

thekgo ya nnete.

Mokgwa wo o a šoma go sa šetšwe gore diabe di dirilwe thwii ke setheo seo se lekantšwego goba ka monamodi. Ka lebaka leo, moo go se nago bohlatse bjo bo kgokaganyago seabe sa setheo seo se lekantšwego le setheo seo se holegago, setheo seo se lekantšwego ga se sa swanela go amogela dintlha.

Go aba dintlha tša B-BBEE ge go se na bohlatse bjo bo hlatselago gore setheo seo se lekantšwego se tloga se obametše dinyakwa tša ESD, go tla nyenyefatša maikemišetšo a Molao wa B-BBEE, le go fokotša phethagatšo ya B-BBEE go ba mošomo wa lepokisi la go swaya, bjalo ka go be go ka se be le tiragatšo ya nnete ke setheo, gomme se se tla feletša gape ka tshedimošo ya maaka yeo e ngwadilwego go setifikeiti sa B-BBEE sa setheo seo se lekantšwego, seo ka bosona se baka molato go ya ka Molao wa B-BBEE.

Seo ditheo tše di holegago di sa swanetšego go se dira?

Tše di latelago ke tše dingwe tša dilo tše setheo sa baholegi se sa swanelago go di dira gore o se thuše tiro ya ngwadišokgwebo ka yo mongwe:

- (a) Kgatha tema maitekong a ESD ntle le go kwešiša dipeelano tša e ka ba tumelelano ya ED goba SD. Moo go hlokagalago kwešišego, setheo sa baholegi se ka ikgokaganya le Khomišene ya B- BBEE go hwetša tlhahlo le keletšo.
- (b) Temogo ya dintlha tša B-BBEE e theilwe godimo ga tshepedišo ya nnete ya setheo seo se lekantšwego, ka fao setheo sa baholegi ga se a swanela go fa setheo seo se lekantšwego lengwalo leo le amogelago kamogelo ya thekgo ya ED goba SD pele se amogela thekgo ka nnete.
- (c) Maithomelo a ED le SD ke go godiša go šoma gabotse ga tshepedišo le kgolo ya setheo seo se holegago, ka fao, maitapišo a swanetše go ba le mohola gomme a se dirwe ka lebaka la kobamelo go swana le go hlahla le go rutantšha ka mogala.
- (d) Maithomelo a ED goba SD a hloka gore setheo seo se lekantšwego se neelane ka thekgo ya ditšhelete goba yeo e sego ya ditšhelete go setheo sa baholegi. Se ga se swane le theko ya dithoto le ditirelo ke setheo seo se lekantšwego, ka fao, setheo sa baholegi ga se a swanela go amogela sebaka sa bodiredi bja ka ntle seo setheo se se lekantšwego se tlogo go lemoga dintlha tša theko tše di kgethilwego bjalo ka mokgwa wa thekgo ya ED goba SD.

(e) Karolo ya ED le SD e akaretša tefo ya pele ga nako ya ditirelo tše di filwego goba dithoto tše di filwego ke setheo seo se lekantšwego go setheo sa moabi. Tefo ya pele ga nako e swanetše go ba ka gare ga lesomehlano (15) matšatši go tloga ka letšatšikgwedi la tšhupatefelo, ka gona, setheo sa moabi ga se a swanela go dirwa gore se bušetše morago letšatšikgwedi la tšhupatefelo gore e kgone go tšwelela bjalo ka setheo seo se lekantšwego se phethagaditšwe tefo ya ka pela, mola e le gore ga go bjalo.

Ke ditlamorago dife tša go se obamele Melawana?

Setheo seo se lekantšwego seo se palelwago ke go kgomarela dinyakwa tša Dikhoutu, se ka ba le maikarabelo a go tshela Molao wa B-BBEE, gomme dikotlo tšeo di filwego go yona di ka šoma, ka gore motho wa tlhago goba wa molao a ka bonwa molato wa go dira (di) tiro tša ngwadišokgwebo ka yo mongwe go ya ka Molao wa B-BBEE goba go ba le maikarabelo a faene ya go fihla go 10% ya thekišo ya ngwaga goba palomoka ya kgolego ya mengwaga ye lesome (10).

Go feta fao, motho ofe goba ofe wa tlhago goba wa semolao yo a bonwego molato go ya ka Molao wa B-BBEE a ka se kgone ka sebaka sa mengwaga ye 10 go tloga letšatšikgwedi la go bonwa molato, go dira kgwebo le mokgatlo ofe goba ofe wa mmušo goba wa setšhaba gomme o tla ngwadišwa ka gare ga retšistara ya bao ba sa lefego melato ya dithentara le Kgoro ya Matlotlo ya Bosetšhaba.

Ka gona setheo seo se lekantšwego le setheo seo se holegago di hlohleletšwa go obamela Molao wa B-BBEE le go tlogela go tsenela goba go kgatha tema ka go tseba boitshwarong bjo bo ka feletšago ka go nyenyefatša molao goba go šomiša bathobaso bjalo ka didirišwa fela go e na le go ba baabi ba mohola go ya go kgolo ya ekonomi.

**O ka ikgokaganye le rena bjang:
the dtic Campus**

B-BBEE Commission

77 Mentjies Street

Block E

Pretoria

0002

Aterese ya Poso ya the dtic

Private Bag X84

Pretoria

0001

Mogala: (+27) 12 394 1535

Imeile:

MRamare@beecommission.gov.za

Senthara ya tshedimošo ya badiriši ya

the dti: 0861 843 384 Wepsaete:

www.bbbeecommission.co.za